

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2022-77-2>

УДК 913:353:327:378

Горб К.М.

кандидат географічних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів

Корнєєв М.В.

доктор економічних наук, професор,
Університет митної справи та фінансів

Горожанкіна Н.А.

кандидат географічних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів

Horb Kostiantyn, Korneyev Maxim, Horozhankina Natalia
University of Customs and Finance

ГЕОГРАФІЧНО-КРАЇНОЗНАВЧА ПІДГОТОВКА СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

GEOGRAPHICAL AND LOCAL LORE TRAINING OF MODERN SPECIALISTS IN INTERNATIONAL RELATIONS

У статті обґрунтовано систему географічних знань, навичок та вмінь сучасних фахівців з міжнародних відносин. Зіставлено можливості комплексної географічної науки (включаючи суспільну, природничу та картографічну складові частини, галузеву та регіональну підсистеми) з окремими професійними компетенціями фахівця з міжнародних відносин. Розкрито особливості використання цих можливостей у професійній підготовці фахівців з міжнародних відносин у закладах вищої освіти у межах різних типів освітніх компонент (навчальні дисципліни, курсові роботи, практика, державна атестація). Виділено проблему викладання як географічно-країнознавчих, так і інших дисциплін у процесі навчання здобувачів вищої освіти за галуззю знань «Міжнародні відносини». Наголошено на важливості опанування природничо-географічних процесів у країнознавчому вимірі.

Ключові слова: *географічна культура міжнародника, галузеві та регіональні географічні дисципліни, країнознавство, аналітична картографія, географічно-країнознавча підготовка, фахівці з міжнародних відносин.*

В статье обоснована система географических знаний, навыков и умений современных специалистов в сфере международных отношений. Сопоставлены возможности комплексной географической науки (включая общественную, природную и картографическую составляющие, отраслевую и региональную подсистемы) с отдельными профессиональными компетенциями специалиста в сфере международных отношений. Раскрыты особенности использования этих возможностей в профессиональной подготовке специалистов по международным отношениям в учреждениях высшего образования в рамках разных типов образовательных компонент (учебные дисциплины, курсовые работы, практика, государственная аттестация). Выделена проблема преподавания как географическо-страноведческих, так и других дисциплин в процессе обучения соискателей высшего образования в отрасли «Международные отношения». Сделан акцент на важности овладения естественно-географическими процессами в страноведческом измерении.

Ключевые слова: *географическая культура международника, отраслевые и региональные географические дисциплины, страноведение, аналитическая картография, географическо-страноведческая подготовка, специалисты по международным отношениям.*

The article substantiates the system of geographical knowledge, skills and abilities of modern specialists in international relations (specialties International Relations, Social Communications and Regional Studies, International Economic Relations, International Law). Possibilities of complex geographical science (including social, natural and cartographic components, branch and regional subsystems) with separate professional competences of the specialist in international relations have been compared. The peculiarities of the use of these opportunities in professional training of specialists in international relations in the higher education institutions within the different types of educational components (disciplines, term papers, practice, and state certification) have been revealed. The problem of teaching both geographical and regional studies and other disciplines in the process of studying in the field of knowledge "International Relations" has been highlighted. The expediency of implementation of geographical and ethnographic sample components for training of specialists in international relations has been determined. The "centrality" of regional studies in the training of internationals in the specialty "International Relations, Social Communications and Regional Studies" educational and professional program "Local History" has been determined, which necessitates the classical geographical and regional component during training and internships for higher education. It has been proposed to include geographical and regional components in the state certification of applicants for higher education of the first (bachelors) level in the specialty 291 "International Relations, Social Communications and Regional Studies" educational and professional program "Local History". It has been proposed to attract international specialists into the curriculum, the subject of which may be the comprehensive analytical review of an individual country or group of countries. The mandatory analysis of territorial differentiation within the country or region has been proposed to include, as well as the balanced representative of all key blocks, as cultural, historical, economic, social, and political, without any "distortions" in favor of some components of the analysis and to the detriment of others. The importance of mastering natural and geographical processes in the country dimension has been emphasized.

Key words: *geographical culture of the international, branch and regional geographical disciplines, regional studies, analytical cartography, geographical and regional training, specialists in international relations.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції та прискорення розвитку міжнародних відносин у світі і в Україні, поглиблення та урізноманітнення системи міжнародних зв'язків на всіх рівнях (між державами, громадами, політичними організаціями, суб'єктами підприємництва, окремими членами суспільства тощо) засвідчують потребу у фахівцях, здатних аналізувати, організувати та впроваджувати зазначені зв'язки «через кордони держав» на високому професійному рівні фактично в усіх сферах суспільного життя, зокрема економічній, політичній, правовій, туристичній, соціальній, екологічній, інформаційній. Яскравим підтвердженням зазначеного є поширення останніми роками у закладах вищої освіти України підготовки таких фахівців за трьома спеціальностями галузі знань 29 «Міжнародні відносини».

Будь-які процеси у сфері міжнародних відносин здійснюються у географічному просторі, що зумовлює необхідність суттєвої географічної складової частини в системі підготовки кваліфікованих фахівців з міжнародних відносин. Як загальні географічні закономірності та основи теорії і методології географічної науки загалом та за окремими її науковими субгалуззями, так і фактологічно-номенклатурні географічні знання та розуміння впливу географічних фак-

торів на специфіку розвитку і місце у світовому співтоваристві окремих країн та регіонів є необхідними складовими частинами у навчанні майбутніх професіоналів у галузі міжнародних відносин. Загальна географічна обізнаність та географічна культура таких спеціалістів є елементами не масової, а професійної їх культури, тому актуальною є проблематика систематизації географічних знань у межах окремих навчальних дисциплін, складових частин навчальних і виробничих практик та державної атестації бакалаврів з міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці місця географічної складової частини у системі підготовки кваліфікованих фахівців з міжнародних відносин присвячено окремі наукові роботи таких науковців, як І. Дудник [1], О. Борисюк [1], І. Зінько [2], О. Федунь [2], В. Крижанівський [3; 4], П. Лісовський [5], Ю. Лісовська [5], О. Любіцева [6], М. Мальська [7], Н. Антонюк [7], Ю. Занько [7], Н. Ганич [7]. Однак переважно вони стосуються загальних положень зазвичай лише суспільного «крила» географії головним чином країнознавчого напрямку. Крім того, у таких роботах йдеться передусім про загальні географічні компетенції фахівців-міжнародників без конкретних прив'язок до окремих освітніх компонент, а саме дисци-

плін та їх змістовних модулів і тем, навчальних та виробничих практик, державної атестації. При цьому важливість природничого крила географії для підготовки сучасних міжнародників за окремими фрагментарними винятками фактично навіть не згадується. На наш погляд, такі обґрунтування дають неповне уявлення про роль географії у системі знань та компетенцій фахівців з міжнародних відносин. До того ж в окремих наукових роботах (Ю. Романенко [11], К. Чижик [11], С. Троян [14]), присвячених тенденціям розвитку міжнародних відносин та особливостям підготовки відповідних фахівців, місце та роль географічного знання практично не беруться до уваги. Зазначені обставини визначають актуальність дослідження.

Мета статті полягає в обґрунтуванні системи географічних знань, навичок та вмінь сучасних фахівців з міжнародних відносин, спроби певного «стикування» можливостей комплексної географічної науки (включаючи суспільну, природничу та картографічну складові частини, «галузеву» та регіональну підсистеми), з одного боку, та спектру професійних компетенцій спеціаліста з міжнародних відносин, з іншого боку, а також в акцентуації на використанні цих можливостей у професійній підготовці зазначених фахівців (головним чином першого (бакалаврського) рівня вищої освіти) у закладах вищої освіти у межах різних типів освітніх компонент (навчальні дисципліни, практика, державна атестація).

Виклад основного матеріалу. В Україні у рамках галузі знань 29 «Міжнародні відносини» виділено три спеціальності, такі як 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», 292 «Міжнародні економічні відносини» та 293 «Міжнародне право» [9]. На наш погляд, найбільш затребуваною у комплексних географічних знаннях є перша із зазначених (291), у рамках другої (292) найбільш важливими видаються знання з економічної (і частково соціальної) географії, у рамках третьої (293) – з політичної географії, тому у подальшому викладенні головним чином ми будемо орієнтуватися на географічно-країнознавчу підготовку фахівців саме спеціальності 291.

Не поглиблюючись у проблеми єдності географічної науки та її змістовно-предметний склад [13; 15], насамперед зазначимо, що для спеціалістів-міжнародників актуальними є зна-

ння з кожної її фундаментальних складових частин, а саме природничої (фізичної), суспільної (економічної, соціальної та політичної), і частково такого наскрізного географічного напрямку, як картографія. З урахуванням поділу кожної фактологічно-описової складової частини географії на покомпонентну (галузеву, видову, аналітичну) та регіональну (комплексну, синтетичну) підсистеми стрижневим напрямом географічної підготовки фахівців з міжнародних відносин варто визначити саме країнознавство як основну частину регіонально-синтетичного блоку географії, про що свідчить досвід багатьох закладів вищої освіти України, що здійснюють підготовку міжнародників насамперед за спеціальністю 291, у навчальних планах яких неодмінно присутні країнознавчі дисципліни. У деяких закладах вищої освіти освітньо-професійна програма за зазначеною спеціальністю (291) має «пряму» назву «Країнознавство» або «Міжнародні регіональні студії».

Визнаючи країнознавство комплексним міждисциплінарним напрямом, зазначимо, що в основі цієї дисципліни лежить методологія саме географічної науки, саме географічний підхід здатний повноцінно і пропорційно «фахово презентувати» будь-яку країну щодо усіх аспектів прояву її особливостей, зокрема природничого, економічного, соціального, політичного, характеризуючи не лише положення та місце країни у різних макрорегіональних та світових системах і процесах, але й територіальні відмінності та певну просторову мозаїчність різних природних і суспільних явищ та процесів усередині країни, що є важливою ознакою, а у багатьох випадках – суттєвим поясненням рівня її соціально-економічного розвитку та геополітичного впливу. Такі знання й розуміння зазначених процесів та явищ у їх взаємозв'язках та взаємовпливах є необхідними передумовами здатності фахівця розв'язувати складні спеціалізовані задачі і вирішувати практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, суспільних комунікацій, регіональних досліджень. У зв'язку з цим дисципліна «Країнознавство» має базуватись насамперед на поняттєво-термінологічному апараті та методико-методологічній базі географічної науки.

Стосовно покомпонентно-галузевих географічних навчальних дисциплін для фахівців

з міжнародних відносин, присвячених окремо природничому, соціально-економічному та політичному блокам географії, варто наголосити на тому, що по кожній із них слід робити акценти на країнознавчому підході, у тому числі у фізичній географії країн світу, де під час опису та пояснення просторових проявів природних явищ і процесів традиційно не прийнято враховувати державні кордони.

На останній тезі слід зупинитися детальніше. Досвід викладання дисципліни «Фізична географія країн світу» для студентів спеціальності 291 в Університеті митної справи та фінансів (УМСФ) освітньо-професійної програми «Країнознавство» показує, що для країнознавця-міжнародника вміння фахово складати природничу характеристику країни не менш важливо, ніж компетенції щодо її суспільно-політичного або соціально-економічного опису та аналізу. Однак без розуміння принаймні базових понять та постулатів фізичної географії неможливо фахово описати природу країни та її територіальну диференціацію і, відповідно, проаналізувати її вплив на суспільне життя, тому у вступній частині до курсу потрібно ознайомити здобувача вищої освіти з основами загального землезнавства, ключовими характеристиками та закономірностями географічної оболонки з акцентом на поняття широтної зональності, висотної поясності та географічної секторності. Актуальними для фахівця-міжнародника слід визнати розуміння місцевого та поясного часу і вміння його визначати для різних країн, міст та регіонів, а також знання щодо різновидів корисних копалин та умов їх формування у надрах планети (у цьому зв'язку можна згадати залежність геополітичного впливу країни від наявності природних енергоносіїв у її надрах). Не поглиблюючись в окремі галузеві напрями фізичної географії (геоморфологію, кліматологію, гідрологію, біогеографію, ґрунтознавство тощо), маємо пояснити здобувачу вищої освіти причинно-наслідкові міжкомпонентні зв'язки у природних комплексах різного ієрархічного рівня, зональних та азональних, окремо – змістовні відмінності між фізико-географічною країною та країною світу в традиційному розумінні. Варто також зупинитися на різновидах ландшафтних характеристик державних кордонів, частково (як приклади) – на особливостях ведення військових дій в умовах різних

природних ландшафтів та місцевостей, зокрема аквальної. Окреме значення має ознайомлення з антропогенним впливом на природні комплекси, поняттями «першої», «другої» та «третьої» природи, глобальними та регіональними екологічними проблемами, поняттями природно-заповідного фонду та природної спадщини держави і людства. Після цього кожен здобувач вищої освіти практикується у складанні природничої характеристики певної країни світу за наданим та роз'ясненим викладачем планом, що включає усі природні компоненти та природоохоронні проблеми у їх взаємозв'язку, а також їх територіальну диференціацію всередині країни. Дисципліна «Фізична географія країн світу» може входити до переліку вибіркових компонентів освітньо-професійної програми «Країнознавство».

Аналогічно в УМСФ для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 викладається політична та соціально-економічна географія країн світу, спеціальностей 291, 292 та 293 – країнознавство. У цих дисциплінах, включаючи «галузеві», на відміну від класичної фізичної географії, головною територіальною одиницею аналізу є країна світу (держава), тому традиційно у двох із зазначених дисциплін суспільно-географічний, здебільшого фактологічний, матеріал викладається за покомпонентно-галузевим принципом (наприклад, у політичній та соціально-економічній географії країн світу – суспільно-географічне положення країни, природні ресурси, населення, господарство за провідними галузями та міжгалузевими комплексами, зокрема інноваційними). Дисципліни «Політична та соціально-економічна географія країн світу» та «Країнознавство», на нашу думку, можуть входити до блоку дисциплін вищезазначених спеціальностей. Водночас до блоку обов'язкових дисциплін за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми «Країнознавство» доцільно вводити таку дисципліну, як «Міжнародний туризм та туристичне країнознавство».

У країнознавстві, що традиційно частково ототожнюється з регіональною суспільною географією, надається комплексна характеристика територій за схемою «великий соціально-економічний регіон світу (наприклад, Європа) – субрегіон (Північна Європа) – країна (Норве-

гія)». При цьому на кожному рівні надаються всебічна комплексна характеристика та аналіз розвитку територіального утворення з наголосом на взаємопов'язаність та взаємозумовленість усіх природних та суспільних процесів у порядку зменшення загальної впливовості країни на світові процеси за умови, що кожен регіон та субрегіон світу тією чи іншою мірою має бути представлений у навчальній програмі. Оскільки країнознавство, як зазначалося вище, є стрижневою навчальною дисципліною насамперед для підготовки фахівців за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми «Країнознавство», за цією компонентою зазвичай у навчальних планах передбачено написання додаткової роботи, тематика якої може являти собою комплексний аналітичний огляд окремої країни або групи країн з обов'язковим аналізом територіальної диференціації всередині досліджуваної країни або регіону і неодмінно за збалансованою репрезентативною представленістю усіх ключових блоків країнознавчого дослідження, а саме природного, культурно-історичного, економічного, соціального, політичного, без будь-яких «перекосів» на користь одних компонентів аналізу та на шкоду іншим.

«Центральність» країнознавства у підготовці міжнародників за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми «Країнознавство» зумовлює необхідність класичної географічно-країнознавчої складової частини під час проходження навчальних та виробничих практик здобувачів та в ході написання й оформлення відповідних звітів про практику. Як під час оглядового відвідування, так і в ході стажування у будь-якій установі, що практикує міжнародні відносини будь-якого характеру та напряму (дипломатичні представництва, міжнародні компанії або громадські організації тощо), а також під час зустрічей із досвідченими фахівцями-міжнародниками без правильного розуміння географічних особливостей країн, із суб'єктами яких такі відносини здійснюються або мають здійснюватися, без знання основ порівняльного географічно-країнознавчого аналізу неможливо повноцінно зануритись у фах та зрозуміти міжнародні відносини, використати на практиці як аналітич-

ні, так і організаторські здібності майбутнього фахівця.

У зв'язку з вищевикладеним географічно-країнознавчі компоненти мають бути суттєво представлені в державній атестації головним чином здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми «Країнознавство». Переважно це названа ключова дисципліна «Країнознавство». Для цих фахівців, згідно зі Стандартом вищої освіти за цією спеціальністю (291) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [12], перш за все важливими є аналітичні здатності, а лише потім – управлінські. Високий ступінь «територіальності» («просторовості») набутих фахових знань зумовлює необхідність географічної складової частини у державній атестації випускників.

Окремо слід зупинитися на важливості для фахівців-міжнародників загальних знань із картографії (і частково геоінформатики) у зв'язку зі згаданою високою «територіальністю» професії. Очевидно, професіонал з міжнародних відносин не повинен уміти складати географічні карти, але він повинен вміти їх правильно читати та робити фахові висновки (можливо, навіть складати аналітичні довідки) за результатом аналізу карт. У цьому напрямі можна виділити два рівні пізнання та набуття аналітичних навичок: по-перше, грамотно читати окремі карти, по-друге, зіставляти та порівнювати географічні карти різної тематики (у тому числі, вивчаючи їх атласні та інші зібрання), знаходити кореляційну залежність між явищами, показаними на різних картах. Для цього необхідна хоча б загальна обізнаність у таких поняттях, як «картографічні твори та їх класифікація», «стандартні масштаби карт», «види картографічних проєкцій», «композиція карти», «умовні позначення та способи зображення». Крім безпосередніх умінь та навичок фахової аналітики самих карт, важливо також розуміння певних графічно-схематичних зображень, які зазвичай супроводжують карти, зокрема кліматограми, демографічної піраміди, географічного профіля території. Зазначені знання та вміння, безсумнівно, важливі як для аналізу, так і для прогнозування різного рівня та характеру міжнародних відносин.

Окремо слід зазначити, що важливою проблемою викладання як географічних, так і інших дисциплін у процесі навчання за галуззю знань «Міжнародні відносини» є уникнення дублювання аналогічних, подібних та тотожних матеріалів і тем у різних дисциплінах. Наприклад, політична карта світу як тема може розглядатись у декількох як географічних, так і політологічних курсах, тому важливими тут є кооперація та узгодження між викладачами та контроль змістовного наповнення навчальних програм дисциплін керівництвом закладу вищої освіти та його підрозділами.

Висновки. Здобуття географічних знань та відповідних аналітичних і прогностичних навичок майбутніх фахівців з міжнародних відносин, головним чином за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми «Країнознавство», є неодмінною суттєвою складовою частиною процесу фахової підготовки та необхідною запорукою повноцінного професійного становлення. Важливість як теоретико-методологічної та методичної, так і описово-фактологічної (разом з аналітичною) складових частин у загальному масиві геогра-

фічного освітнього блоку підготовки зумовлена насамперед значним рівнем «територіальності» роботи спеціаліста-аналітика у галузі міжнародних відносин. Суттєва складова частина аналізу саме просторових процесів та явищ у професійній діяльності фахівців у сфері міжнародних відносин потребує наявності різних освітніх компонент географічного змісту, географічних складових частин навчальних та виробничих практик і державної атестації. Суттєву увагу під час навчання здобувачів вищої освіти саме за освітньо-професійною програмою «Країнознавство» варто приділяти природничо-географічним дисциплінам та картографічному методу досліджень, без чого міжнародно-країнознавчий аналіз та прогноз будуть неповноцінними. Названі та описані положення дадуть змогу більш повною мірою забезпечити ключову здатність фахівців у сфері міжнародних відносин застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей і закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем у фаховій галузі, що може виступати в ролі важливої конкурентної переваги випускника.

Список літератури:

1. Дудник І., Борисюк О. Про роль регіональних студій в професійній підготовці фахівців з міжнародних відносин. *Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії та практики* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Національний авіаційний університет, 2020. С. 98–108.
2. Зінко І., Федунь О. Країнознавчі дисципліни у системі підготовки фахівців із міжнародних відносин. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2017. Вип. 42. С. 45–55.
3. Крижанівський В. Країнознавча підготовка міжнародника. *Географія та туризм*. 2010. Вип. 5. С. 97–103.
4. Крижанівський В. Об'єкт і предмет країнознавства: кут зору міжнародника. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 86. Ч. І. 2009. С. 23–28.
5. Лісовський П., Лісовська Ю. Країнознавство : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 264 с.
6. Любіцева О. Країнознавство: напрями трансформацій. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2011. Вип. 59. С. 15–17.
7. Мальська М., Антонюк Н., Занько Ю., Ганич Н. Країнознавство: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 528 с.
8. Навчання в Польщі. Міжнародні відносини. Огляд спеціальності. URL: <https://entrant.eu/mizhnarodni-vidnosini-oglyad-spetsialnosti>.
9. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>.
10. Професії, пов'язані з вивченням географії / Черкаський обласний центр зайнятості. URL: <https://chk.dcz.gov.ua/publikaciya/profesiyyi-povyazani-z-vyvchennyam-geografiyi>.
11. Романенко Ю., Чижик К. Сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин у багатополлярному світі. Перспективи та можливості для України. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Теоретико-методологічні основи міжнародних відносин і зовнішньої політики*. 2012. № 20. С. 4–8.
12. Стандарт вищої освіти України. Ступінь вищої освіти «бакалавр». Галузь знань 29 «Міжнародні відносини». Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/291-mvskrs-bakalavr.pdf>.

13. Сюткін С. Сучасна географія і класифікація наук. *Актуальні проблеми сучасної географічної науки та освіти* : збірник матеріалів круглого столу (Суми, 7 жовтня 2016 р.). Суми : вид-во СумДПУ імені А. Макаренка, 2016. С. 3–5.
14. Троян С. Глобальні тенденції еволюції сучасних міжнародних відносин. *Історична пам'ять*. 2009. № 1. С. 121–128.
15. Чернов Б. Єдність географії: міфи чи реальність? *Український географічний журнал*. 2017. № 1. С. 66–71.

References:

1. Dudnyk I., Borysyuk O. (2020) Pro rol regionalnykh studij v profesijnij pidgotovci faxivciv z mizhnarodnyx vidnosyn [On the role of regional studies in the training of specialists in international relations]. *Suchasni mizhnarodni vidnosyny: aktualni problemy teorii ta praktyky: materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferenciyi*. К.: Nacionalnyj aviacijnij universytet, pp. 98–108.
2. Zinko I., Fedun O. (2017) Krayinoznavchi dyscypliny u systemi pidgotovky faxivciv iz mizhnarodnyx vidnosyn [Local lore disciplines in the system of training specialists in international relations]. *Bulletin of Lviv University. International Relations Series*, vol. 42, pp. 45–55.
3. Kryzhanivskij V. (2010) Krayinoznavcha pidgotovka mizhnarodnyka [Local lore training of an internationalist]. *Geography and tourism*, vol. 5, pp. 97–103.
4. Kryzhanivskij V. (2009) Obyekt i predmet krayinoznavstva: kut zoru mizhnarodnyka [Object and subject of country studies: the angle of the international]. *Current issues of international relations*, vol. 86, no. 1, pp. 23–28.
5. Lisovskij P., Lisovska Yu. (2018) Krayinoznavstvo [Local lore]: navch. posib. Kyiv: Vydavnychij dim “Kondor”. (in Ukrainian)
6. Lyubiceva O. (2011) Krayinoznavstvo: napryamky transformacij [Local lore: directions of transformations]. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography*, no. 59, pp. 15–17.
7. Malska M., Antonyuk N., Zanko Yu., Ganych N. (2012) *Krayinoznavstvo: teoriya ta praktyka* [Local lore: theory and practice]. Pidruchnyk. Kyiv: Centr uchbovoyi literatury. (in Ukrainian)
8. Navchannya v Polshhi. Mizhnarodni vidnosyny. Oglyad specialnosti (2021). Available at: <https://entrant.eu/mizhnarodni-vidnosini-oglyad-spetsialnosti> (accessed 10 December 2021).
9. Pro zatverdzhennya pereliku galuzej znan i specialnostej, za yakymy zdiysnyuyetsya pidgotovka zdozhuva-chiv vyshhoyi osvity (2015) Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> (accessed 18 December 2021).
10. Profesiya, pov'yazani z vyvchennyam geografii. Cherkaskyj oblasnyj centr zajnyatosti (2021). Available at: <https://chk.dcz.gov.ua/publikaciya/profesiya-povyazani-z-vyvchennyam-geografii> (accessed 10 December 2021).
11. Romanenko Yu., Chyzyk K. (2012) Suchasni tendenciyi rozvytku mizhnarodnyx vidnosyn u bagatopolyarnomu sviti. Perspektyvy ta mozhlyvosti dlya Ukrayiny [Current trends in the development of international relations in a multipolar world. Prospects and opportunities for Ukraine]. *Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Volyn National University. Theoretical and methodological foundations of international relations and foreign policy*, no. 20, pp. 4–8.
12. Standart vyshhoyi osvity Ukrayiny (2020). Stupin vyshhoyi osvity “bakalavr”. Galuz znan 29 “Mizhnarodni vidnosyny”. Specialnist 291 “Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikaciyi ta regionalni studiyi” [Degree of higher education “bachelor”. Field of knowledge 29 “International Relations”. Specialty 291 International Relations, Public Communications and Regional Studies]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/291-mvskrs-bakalavr.pdf> (accessed 10 December 2021).
13. Syutkin S. (2016) Suchasna geografiya i klasyfikaciya nauk [Modern geography and classification of sciences]. *Aktualni problemy suchasnoyi geografichnoyi nauky ta osvity: zbirnyk materialiv kruglogo stolu* (Sumy, 7 zhovtnya 2016). Sumy: vyd-vo SumDPU imeni A. Makarenka, pp. 3–5.
14. Troyan S. (2009) Globalni tendenciyi evolyuciyi suchasnyx mizhnarodnyx vidnosyn [Global trends in the evolution of modern international relations]. *Historical memory*, no. 1, pp. 121–128.
15. Chernov B. (2017) Yednist geografii: mify chy realist? [Unity of geography: myths or reality?]. *Ukrainian Geographical Journal*, no. 1, pp. 66–71.